

Západná Európa

zostavené editormi

Stále prísnejšie „proticigánske“ zákony | Pogromy na „Cigánov“ v Sasku | Francúzsko a Holandsko: Galeje a Pogromy na neveriacich | Násilná asimilácia: Iberský poloostrov

➤ *Obdobie, keď mali Rómovia v strednej a západnej Európe k dispozícii glejty vydávané kráľmi a mestá im poskytovali almužny a ubytovanie, trvalo len krátky čas. Od začiatku 16. storočia stále radikálnejšie zákony viedli až k ich vyhosteniu, deportáciám a perzekúciám, ktoré kulminovali organizovaným zabíjaním Rómov. Krutosť prenasledovania v Španielsku aj vo Svätej ríši rímskej dosiahla vrchol v 18. storočí.*

III. 1.

Poprava členov „cigánskej“ kapely, ktorí boli obvinení z krádeže v Giessen, Hesensko. (Fraser 1992, str. 178)

ÚVOD

Krátko po prvom, relatívne priateľskom prijatí v Európe sa situácia Rómov v tomto regióne začala meniť.

Pre cirkev boli neprijateľné „nekresťanské“ medicínske postupy „Cigánov“, čítanie z ruky a iné

„čarodejnícke“ praktiky. Miestni remeselníci a cechy sa obávali o svoj príjem a monopol, a tak sa za každú cenu snažili nechcenej konkurencie zbaviť. Kvôli zvyšujúcim sa nákladom a zlej povesti mestá už neboli ochotné Rómov tolerovať.

Vládovia modernej doby považovali Rómov za neproduktív-

ných tulákov, ktorých nemal nikto pod kontrolou a ktorí sa nechceli prispôbiť existujúcemu spoločenskému poriadku. Dôsledkom toho bolo mnoho „proticigánskych“ zákonov. Aj keď využívali rôzne metódy, ich spoločným menovateľom bola snaha o to, aby „Cigáni“ odišli. [Ils. 1, 2]

Stále prísnejšie „proticigánske“ zákony

Pogromy na „Cigánov“ v Sasku

Francúzsko a Holansko: Galeje a pogromy na neveriacich

Násilná asimilácia: Iberský poloostrov

Von den Ziegeunern.

Derjenigen haben/so sich Ziegeuner nennen/vnd hin vnd her in die Land ziehen/sol per Edictum publicum als
len Ständen des Reichs/durch vns bey den Pflichten/damit sie vns vnd dem H Reich verwandt seyn / ernstlich ge-
botten werden/dz sie hinfüro dieselben Ziegeuner/nach dem man glaublich anzeigung hat / dz sie Erfahrer/Aufspä-
her/vnd Verkundtschaffter der Christen Land seyen/in oder durch ihr Land/Gebiet vnd Oberkeit nit ziehen/handeln/
noch wandeln lassen/noch inen des Sicherheit oder Geleyd geben. Vnd das sich die Ziegeuner dar auff/ hie zwischen
Ostern nächstkünftig auß den Landen Teutscher Nation thun/sich der enteussern/ vnd darinn nicht finden lassen.
Dann wo sie darnach betretten/vnd jemand mit der That gegen ihnen zu handeln fürnehmen würde/ der sol dar-
an nicht gefrevelt/noch vnrecht gethan haben/wie dann solches vnser Mandat weiter inhalten würde.

III. 2

Edikt Maximiliána I.,

nachádzajúci sa v „rišskej rezolúcii“ z roku 1500:

“... sol ... ernstlich gebotten werden, daß ... sich die Ziegeuner darauff hie zwischen Ostern nechstkünftig auß den Landen Teutscher Nation thun, sich der enteussern, und darinn nicht finden lassen. Dann wo sie darnach betretten, und jemand mit der That gegen ihnen zu handeln fürnehmen würde, der soll daran nit gefrevelt, noch vnrecht gethan haben ...” (“... vážne nariaďujeme, aby ... Cigáni do Veľkej noci opustili územia nemeckých národov a držali sa mimo tohto územia, pretože ak by tu boli nájdani a niekto by im chcel na tomto území ublížiť, nebude za to potrestaný ...”)

(Gronemeyer/Rakelmann 1988, str. 48)

Tým, ktorí mohli ponúknuť žiadané služby, bolo niekedy dovolené zotrvať na niektorom území, ako napríklad skupine pracovníkov pod vedením istého vojvodu Franciscusa, pre ktorého palatín Thurzo 20. februára 1616 napísal glejt, v ktorom sa píše:

“... nevyhľadávajú mestá, pevnosti ani žiadne honosné sídla, ale sú večne na cestách, nepoznajú bohatstvo ani ctižiadostivosť, ale žijú zo dňa na deň, z hodiny na hodinu, svoj čas trávia hľadaním potravy a výrobou ošatenia, ich ruky zručne pracujú s nákovou, mečmi, kladivami a kliešťami ... myslíme si, že tento kmeň je hoden každej milosti, ktorú im preukázete – s radosťou – príjmu možnosť usadiť sa v okolí vášho mesta, na poliach, lúkach, postaviť si stany a žiť svojim obvyklým spôsobom ...”

III. 3 (Vybrané a preložené z Mayerhofer 1988, str. 17f.)

STÁLE PRÍSNEJŠIE „PROTICIGÁNSKE“ ZÁKONY

Fakt, že boli Rómovia obviňovaní zo špionáže v prospech Turkov, inicioval vo Svätej ríši rímskej začiatkom 16. storočia prvú fázu „perzekúcií Cigánov“. Medzi inými boli prijaté zákony na zákaz vstupu ako aj drastické tresty pre „Cigánov“, ktorí by sa do oblasti vrátili. Rómovia sa snažili odísť do susediacich krajín, do zalesnených a kopcovitých oblastí. Čoskoro však aj krajiny susediace so Svätou ríšou rímskou prijali „proticigánske“ zákony,

tak ako nakoniec všetky krajiny strednej a západnej Európy. Existuje viacero dôvodov, prečo táto záplava prísnych zákonov nespôsobila úplný odchod Rómov z Európy už v 16. storočí. Po prvé, administratívna mašinéria, ktorá prijímala tie najtvrdšie zákony, ich len zriedka sama dodržiavala. Po druhé, niektorí aristokrati nedodržiavali nariadenia svojho vládcu a Rómom ponúkali ochranu, navyše polícia ani zďaleka nefungovala tak efektívne ako v dnešných moderných spoločnostiach. V každom prípade takto utlačaní Rómovia nachádzali spôsoby, ako sa týmto nariadeniam vyhnúť.

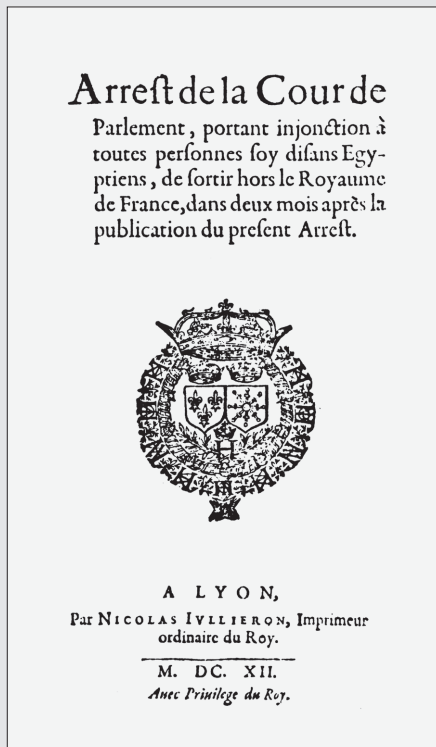
Počiatok obdobia extrémneho utrpenia Rómov sa datuje do času vydania ediktu Maximiliána I., ktorý nariadil všetkým „Cigánom“, aby do Veľkej noci 1501 opustili územie ríše. Po tomto dátume už boli všetci tí, ktorí zostali, postavení mimo zákon a ktokoľvek ich mohol chytiť a zabiť. Neefektívnosť mnohých nariadení viedla k novým a prísnejším zákonom vo všetkých krajinách Európy. V čase od roku 1500 do 1750 bolo iba v samotnej Svätej ríši rímskej prijatých 150 „cigánskych ediktov“ a každý nový požadovanou krutosťou predčil tie predchádzajúce. [II. 2]

POGROMY NA „CIGÁNOV“ V SASKU

V roku 1579 kurfirst August zo Saska nariadil, aby boli všetky cestovné

dokumenty tých „verzweifelt los Gesellen“ (zúbožených odpadlíkov) skonfiškované a zničené. V roku 1688 kurfirst Wilhelm I. z Brandenburgu vydal nariadenie, na základe ktorého „ani Cigáni ani ich obchod“ nemali byť ďalej

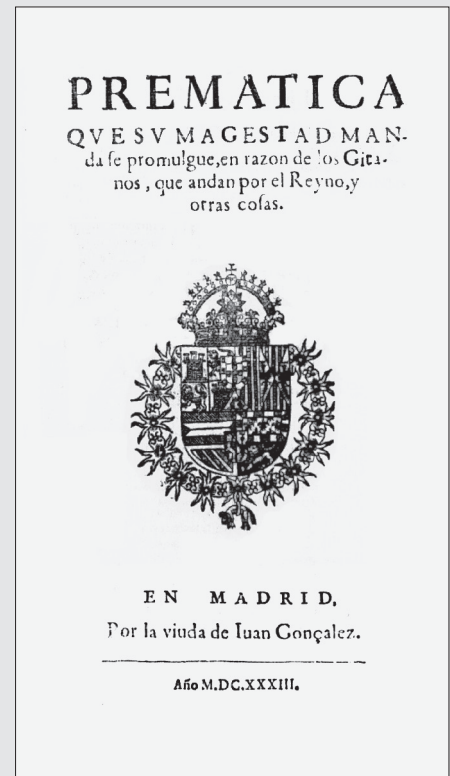
tolerovaní. Mužom hrozili nútené práce (stavba opevnení), ženy boli zbičované a bolo im vypálené znamenie a deti boli „skonfiškované“. V roku 1711 August II. zo Saska dal svojim podriadeným povolenie strieľať „Cigánov“, ak by

III. 4
Nariadenie francúzskeho súdu, 1612, prika-
zujúce všetkým „Egyptanom“, aby do dvoch
mesiacov opustili Francúzsko. Jedno z ťažko
vyvožiteľných príkazov týkajúcich sa Rómov.
(Hancock 1987, str. 57)

III. 5 (Detail)
Výstražné tabule umiestnené na hrani-
ciach Svätej ríše rímskej, ktoré Rómov
upozorňovali na zákaz vstupu, 1715.
(Asséo, Henriette 1994: Les Tsiganes. Une destinée eu-
ropéenne. Paris: Gallimard, str. 37)

III. 6
V diele „Premática“ z roku 1633 španielsky
kráľ Filip IV. nariadil Rómom, aby sa vzdali
svojho jazyka a životného štýlu.
(Fraser 1992, str. 162)

sa vzpierali zatknutiu. Pruský kráľ Friedrich Wilhelm I. (1713 – 1740) svojim „Návodom“ (1725) umožnil, aby boli všetci „Cigáni a Cigánky“ starší ako 18 rokov bez predchádzajúceho súdu obesení. [II. 1]
V roku 1734 ponúkol hesenský landgróf šesť ríšskych toliarov za každého živého „Cigána“ a polovicu za mŕtveho. Tieto odmeny sa stali základom notoricky

známych „pogromov na Cigánov“, počas ktorých ľudia z mesta štváli a zabíjali Rómov ako divú zver. V Sasku sa takéto pogromy nazývali „Kesseltreiben“ a boli považované za ľudovú zábavu.

Ani v zdedených rakúskych zemiach sa k Rómom nepristupovalo o nič menej brutálne ako v iných častiach Svätej ríše rímskej. Iba niektorí miestni vládcovia v Uhorsku, presnejšie v jeho západných

oblastiach, ktoré po tureckej invázii zostali pod nadvládou Habsburgovcov, boli voči Rómom, ktorí im vedeli poskytnúť vysoko cenené služby, tolerantní. Napríklad uhorský palatín Juraj Thurzo v roku 1616 povolil skupine rómskych kováčov, ktorí vyzbrojovali uhorskú aristokraciu, aby sa usadila na jeho majetkoch. [II. 3]

FRANCÚZSKO A HOLANDSKO: GALEJE A POGROMY NA NEVERIACICH

Uplynulo viac ako 150 rokov, kým sa Francúzsko so svojimi „proticigánskymi“ zákonmi dostalo na úroveň Svätej ríše rímskej. Avšak keď v druhej polovici 17. storočia Ľudovít XIV. vydal svoje proti-„cigánske“ zákony, boli vďaka silnej centralizácii a štátnej moci vymáhané

oveľa efektívnejšie, ako sa kedy v rozdrobenej Svätej ríši rímskej podarilo. Už Ľudovít XII. (1504), František I. (1539) a Karol IX. (1561) vykázali „Cigánov“ zo svojho kráľovstva. Ale neefektívna polícia, laxnosť a nekompetentnosť pri vymáhaní kráľovských nariadení, rovnako ako liberálnosť niektorých členov aristokracie zábery kráľa zoslabovala. Iba s rozvojom absolutizmu v polovici 17. storočia sa úsilie úradov zintenzívnilo a postihy sprísnil. V roku

1666 Ľudovít XIV. nariadil, aby boli všetci rómski muži bez predchádzajúceho súdneho procesu zatknutí a poslaní do vyhnanstva. V roku 1682 „Kráľ slnko“ potvrdil a sprísnil existujúce nariadenia: rómski muži dostali doživotie na galejách, ženy boli sterilizované a deti umiestnené do chudobincov. Ak sa aj napriek tomu nevzdali svojho túlavého spôsobu života, boli Rómovia mučení, bolo im vypálené znamenie a nakoniec boli uvrhnutí do vyhnanstva. [II. 4]

Výnimočné na týchto opatreniach bolo to, že Rómovia boli odsúdení bez toho, aby spáchali nejaký zločin. Vo Francúzsku, rovnako ako v iných krajinách, stačil na odsúdenie fakt, že dotyčný bol „Cigán“. Aristokracia a sudcovia, ktorí poskytovali ochranu „Bohémom“ alebo „Egypťanom“, museli čeliť strate zamestnania alebo dokonca vyvlastneniu majetku kráľom. V snahe uniknúť pozornosti úradov sa väčšie skupiny Rómov rozdelili a mnohé rodiny sa aspoň na časť roka usadili. Niektorí

sa snažili nájsť útočisko v hraničných oblastiach Alsaska, Lotrinska alebo Baskicka, alebo v iných nehostinných oblastiach.

Tak isto v Holandsku, ktoré sa prakticky v roku 1609 stalo nezávislým od Španielska, stále sa sprísňujúce zákony zostávali spočiatku neefektívne. Až keď sa jednotlivé oblasti vzdali časti svojich práv v prospech centrálnej moci a uzavreli medzi sebou dohody, začalo sa k vymáhaniu zákonov pristupovať koordinovane, a preto aj efektívnejšie.

Až prostredníctvom spoločnej, lepšie organizovanej práce polície sa začali uskutočňovať takzvané „heidenjachten“ (pogromy na nevercov). Vykonávali sa s pomocou vojenských zložiek a účastníci sa na nich dokonca aj susediace nemecké kraje, vojvodstvo Kleve a Münster. Po poslednom „heidenjacht“, ktoré sa odohralo v roku 1728, bola väčšina obetí zavraždených, utiekli alebo sa sami prihlásili na príslušných úradoch.

NÁSILNÁ ASIMILÁCIA: IBERSKÝ POLOSTROV

Španielsko bolo jedinou krajinou Európy, ktorá striedavo nasledovala dva prístupy: snahu o vyhynutie rómskej populácie a snahu o ich úplnú asimiláciu. Filip III v roku 1619 nariadil, aby pod hrozbou smrti všetci „Egipcianos“ opustili krajinu. Na druhej strane im však povolil zostať v krajine, ak sa usadia a vzdajú sa svojho zaužívaného spôsobu života. V jeho „Premátice“ (1633) Filip IV zakázal „Egipcianos“ žiť v malých skupinách, používať svoj jazyk a obliekať sa odlišne od Španielov. Porušenie tohto nariadenia sa trestalo šiestimi rokmi na galejách, zbičováním alebo vyhnanstvom. [Il. 6]

Do polovice 18. storočia sa pro-

ces usadenia španielskych „Gitanos“ dostal veľmi ďaleko, ale ani zďaleka neprišlo k úplnej asimilácii. Rómovia sa odmietli podrobiť niektorým požiadavkám kráľa Ferdinanda, ktorý pristúpil k radikálnemu kroku. 30. júla 1749 boli všetci Rómovia v celom Španielsku pochytení a prinútení pracovať v štátnych baniach, lodeničiach a továrňach. V tento deň, ktorý sa do španielskej histórie zapísal ako „čierna streda“, bolo zhromaždených 9 000 až 12 000 Rómov.

Portugalsko, rovnako ako Veľká Británia, prišlo s novým spôsobom, ako sa vysporiadať s „Cigánmi“ a už v roku 1538 deportovali Rómov do Afriky alebo Brazílie, čím sa Rómovia dostali medzi prvých európskych osadníkov týchto oblastí.

Celých 300 rokov sa európs-

ke krajiny snažili Rómov vypudiť zo svojich území. Napriek drakonickým trestom nariadenia prijaté od 16. do 18. storočia, ktoré mali za cieľ vyrovnat' sa s takzvaným „cigánskym problémom“, nemali požadovaný dopad a vôbec sa na „zmiznutí“ Rómov z Európy nepodíleli. Neúspech proti „cigánskym“ zákonov, vplyv osvietenstva a princípy absolutistickej sociálnej a finančnej politiky primali európskych vládcov nájsť nové postupy v riešení ich „cigánskeho problému“. Habsburgovci v Rakúsku a predovšetkým Bourbonovci v Španielsku pristúpili k menej krutej, ale rovnako neobľomnej násilnej asimilácii Rómov.

Bibliografia

Fraser, Angus (1992) The Gypsies. Oxford / Cambridge: Blackwell | Gilsenbach, Reimar (1994) Weltchronik der Zigeuner. Teil 1: Von den Anfängen bis 1599. Frankfurt am Main: Peter Lang | Gronemeyer, Reimer / Rakelmann, Georgia A. (1988) Die Zigeuner. Reisende in Europa. Köln: DuMont | Hancock, Ian (1987) The Pariah Syndrome. An Account of Gypsy Slavery and Persecution. Ann Arbor, Michigan: Karoma | Kenrick, Donald (2004) Gypsies: From the Ganges to the Thames. Hatfield: University of Hertfordshire Press | Mayerhofer, Claudia (1988) Dorfzigeuner. Kultur und Geschichte der Burgenland-Roma von der Ersten Republik bis zur Gegenwart. Wien: Picus | Tcherenkov, Lev / Laederich, Stéphane (2004) The Roma. Volume I. History, Language and Groups. Basel: Schwabe | Vossen, Rüdiger (1983) Zigeuner. Roma, Sinti, Gitanos, Gypsies zwischen Verfolgung und Romantisierung. Frankfurt am Main: Ullstein